Vasile Frățilă

NOTE LEXICALE ŞI ETIMOLOGICE

ALALTE „olate”. În colecția de literatură populară *Butea junilor*, publicată de Ilie Moise, la Sibiu, în 1976, la p. 119, întâlnim cuvântul *alalte*, într-o baladă culeasă din localitatea Cârțișoara, jud. Sibiu: „– Tu Silvio, d-ochi-şi negri / Ia coasă-mi şi mie de-un guler/ Un guler învoinicesc/ Un prapor împărătesc / Şi alte mai mari domneşti / Că eu ție ce-ți voi dară? / Dați-voi multu cu pământu / Şi cetatea jumătate / Din *alalte* a treia parte”.

În mod normal, ultimul vers trebuia să sune: „Din *olate* a treia parte”, *olat*, pl. *olate*, s. n. (învechit) însemnând „provincie, regiune, teritoriu”, p. ext. (mai ales la pl.) „împrejurime, parte (a locului)” şi 2. (învechit şi regional, mai ales la pl.) „moşie; gospodărie (mare)”, p. restr. „clădire, acaret”. Ieşit din uzul curent, *olate*, prin etimologie populară, a fost înlocuit cu *alalte* „celelalte”.

ASIN. Cuvânt moştenit din lat. *asinus*, *asin*, după cum menționează DA s.v., odinioară era popular şi-l găsim atestat până prin secolul al XVIII-lea, când începe a fi înlocuit prin sinonimul „măgar”. În secolul următor a fost introdus din nou în limbă, de câțiva scriitori cu tendințe de latinizare.

Relativ mai aproape de zilele noastre l-am întâlnit notat într-o variantă a baladei „Miorița”, culeasă în 1978, de la o informatoare de 33 de ani din satul Jupâneşti, de lângă Făget, jud. Timiş, publicată de C. Vesălău, în volumul *Sub poale de codru verde. Balade populare din Banat*, Timişoara, Editura Facla, 1987, p. 15: „Iar cel mai micuț / Care-i mai drăguț / Are oi mai multe, / Mândre şi cornute, / Câni mai bărbați, / *Asini* încărcați / Purtându în spate, / Desagi cu bucate”.

În balada culeasă de Al. Russo şi publicată de Vasile Alecsandri, locul asinilor din balada bănățeană este luat de cai: „Şi-are oi mai multe / Mândre şi cornute, / Şi *cai* învățați / Şi câni mai bărbați!”.

CERBULEA. Cuvântul, o formație insolită de la *cerb* cu suf. compus *-ulea*, neînregistrat nici de DA nici de MDA, însemnând „ciută, căprioară, femelă a cerbului”, a fost notat de Maria Ioniță, în volumul *Drumul urieşilor*. *Basme, poveşti şi legende din Apuseni*, Cluj, Editura Dacia, 1986, p. 53: „Da’ [mama copilului] nu să mai face [făceá] muiere să face [făceá] într-o *cerbule* [cerbulea], da’ nu ca celelalte, ci o *cerbule* [cerbuleá] neagră”.

LR, LXI, nr. 3, p. 321–328, Bucureşti, 2012

BDD-A498 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:35 UTC)

DE. Prepoziţia *de* cu valoare adverbială, care ajută la formarea comparativului obişnuit în limba veche (cf. „cine iubeşte tatăl sau mama mai vârtos *de* mine” – Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, II, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961, p. 253) şi prin Ţara Haţegului (cf. „Că eu sânt mai mare / *De* voi *de* amândouă” [...] „Ba eu sânt mai mare / *De* voi *de* amândouă” – Ovid Densusianu, *Graiul din Ţara Haţegului*, Bucureşti, 1915, p. 271), ca şi în dialectele aromân (cf. *ma dişteptu di nâs* „mai deştept decât el“ – DDA) şi meglenoromân (cf. *mai juni di tini* „mai voinic decât tine” – Capidan, *Meglenoromânii*, III, p. 108), a fost notat din Măguri-Răcătău, jud. Cluj, de Maria Ioniţă, *Cartea vâlvelor*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1982, p. 106: „Copiii şi ei au ieşit cu cele două lemne, mai târziu *de* el”.

DOINIC. Adjectivul *doinic*, însemnând „doinitor, cântăreţ”, neînregistrat în DLR, a fost notat într-o poezie populară din sudul Transilvaniei de Ion Bogdan, *Cântece populare din Ţara Făgăraşului*, publicat în *Folclor din Transilvania*, II, Bucureşti, Editura Minerva, p. 203: „Şi Ion te-am numit, / Că-i nume mai potrivit, / Potrivit ca florile / *Doinic* ca şi mierlele”.

Evident, cuvântul este un derivat de la *doină* cu ajutorul suf. *-nic* arătând pe posesorul unei calităţi (cf. *amarnic*, *cucernic*, *datornic*, *dornic* etc.). Menţionăm că termenul nu apare nici în glosarul care însoţeşte volumul.

FIM. Ca în ar. (*h'im*) şi în megl (*im*), în două exemple din Susani, comuna Igneşti, jud. Arad, pentru pers. 1 pl. la indicativ prezent a fost consemnată forma *fim* (< lat. *fimus*), obişnuită pentru conjunctiv: „Şi să bem ca nişte fraţi / Că nu ştiu cât *fim* fârtaţi, / Că ne-ar da domnii legaţi / Şi în fiere ferecaţi”, respectiv în ghicitoarea: „Mă aveţi, da nu mă vedeţi / Ş-atunci când vorbim, / Nu ştiu dacă *fim* / Laolaltă nu trăim”.

Fim „suntem”, din exemplele de mai sus extrase din *Folclor din Transilvania*, VIII, Bucureşti, Editura Minerva, 1986, p. 20, 233, se alătură celorlalte concordanţe dintre graiurile dacoromâne de vest şi cele româneşti sud-dunărene, în speţă aromâne şi meglenoromâne.

IL. Cuvântul, neînregistrat în dicţionare, nici în DA, este dat de Al. Borza, *Dicţionar etnobotanic*, Bucureşti, Editura Academiei, 1968, p. 9, ca sinonim al lui *brad*, arbore din familia pinaceelor. Cu circulaţie în Bucovina, *il* provine din ucr. *il* (cf. ucr. lit. *jalina* „brad” *Albies pectinata*), înrudit cu rus. *elĭ*, bielorus. *elka*, bg., maced. *ela*, scr. *jela* etc. (vezi O. S. Melĭničuk (redactor şef), V. T. Kolomiecĭ, O. B. Tkačenko, *Etimologičnij slovnik ukraïnskoï movi*, t. II, Kiev, 1985, p. 324).

LOBOGEA, LOBOGICĂ. *Lobogea* şi *lobogică* (cu pronunţarea bănăţeană a lui *d* urmat de sunete palatale: *đ*) sunt două derivate diminutivale de la *lobodă*, neînregistrate de DLR, dar notate de Emilian Novacoviciu: „Frunză verde *lobogea* [lobođa] / O să-mi joc băluţa mea / Frunză verde *lobogică* [lobođică] / Doru-i mare din nimică”.

BDD-A498 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:35 UTC)

Lobogea provine din *lobodă* + suf. *-ea* (< lat. *-ella*), iar *lobogică*, din *lobodă* + suf. *-ică*.

Tot la Emilian Novacoviciu găsim şi un alt derivat de la *lobodă*, de data aceasta format cu suf. *-ină*: *lobodină*, fără pronunţarea specifică graiului bănăţean [loboďínă]: „Ce suspini aşa nevastă? / Ea suspină că-i de vină, / Umblă seara prin grădină, / Să culeagă *lobodină* / Să-şi deie la fraţi de cină" (p. 53–54). Ultimul derivat este notat şi de Lucian Costin, *Graiul bănăţean (Studii şi cercetări)*, vol. II, Turnu Severin, 1934, p. 124; cu rostirea „bănăţeană": „Mă mână mama în grădină / Dup-un fir de *lobogină*" (text cules de la P. Suru din Slatina Mică, numele localităţii actuale Slatina Timiş, jud. Caraş-Severin).

LUNĂ. *Lună* „semn pe piele, aluniţă" (< *alună* 'idem', prin afereza lui *a-*), neînregistrat nici în DLR, apare în colecţia de *Poveşti populare din Transilvania culese prin elevii şcolilor din Blaj (1863–1878)*, Bucureşti, Editura Minerva, 1987 (ediţie îngrijită de Ioan Cuceu şi Maria Cuceu, cu prefaţă de Ovidiu Bârlea). Povestea a fost culeasă din Hăghig, jud. Covasna, termenul cunoscând două ocurenţe: „În chipul acesta văzu feciorul *luna* de pe spatele muierii prietenului său", respectiv, „...pe spinare are un semn ca *luna*" (p. 92). Prin afereza lui *a-* din *alună*, *lună* „semn, aluniţă" devine omonim cu *lună* „astrul nopţii" şi termen calendaristic specific numai dacoromânei (cf. în ar. şi megl. *mes* (< lat. *mensis*), în ir. *miseţ* < cr. *mijesec*, în variantă ikaviană *misec*).

MOCERĂ. MOCIRLĂ. DLR, t. VI, fasc. 10 şi 11, înregistrază termenul *moceră*, în calitate de cuvânt-titlu, cu accentul pe prima silabă [móceră], având sensurile „mocirlă" şi „teren mlăştinos acoperit cu stuf (ALR II 6285/346, 353, 362), cu rogoz (ALR I 1913/361), cu trestie" (Izvorul Dragoş, raionul Vişeu) (GLOSAR REG.). În Ţara Oaşului, *móceră* denumeşte un „loc acoperit cu tufişuri, loc mlăştinos" (I.-A. Candrea, *Graiul din Ţara Oaşului*, p. 51). După aceeaşi lucrare lexicografică, termenul este cunoscut prin Transilvania şi Maramureş. Primul sens „mocirlă" este ilustrat de DLR cu unele citate din Tache Papahagi, *Graiul şi folklorul Maramureşului*, Bucureşti, 1925, p. 226 şi din I. Bârlea, *Cântece poporane din Maramureş. Descântece, vrăji, farmece şi desfaceri*, Bucureşti, 1924, p. 72. Tot din Maramureş, mai exact din Budeşti, fostul raion Sighet, termenul a fost obţinut ca răspuns la Chestionarul IV (*Nume de loc şi nume de persoană*), iar din Negreşti-Oaş, (pct. 346) a fost înregistrat de ALR II ca răspuns la întrebarea 5059 (loc apătos).

Ca variantă fonetică a lui *móceră*, accentat *mocíră*, ultima formă a fost înregistrată de ALR I la întrebarea 1913 (rogoz) din punctul cartografic 361 (greşeală pentru 351 Berbeşti, fostul raion Sighet) şi din punctele 346 şi 353, adică din Bârsana, respectiv din Borşa, fostul raion Sighet (ALR II), La întrebarea 6285 (stufărie). După cum se vede din cele de mai sus, afirmaţia că termenul nostru circulă şi prin Transilvania nu corespunde realităţii, atestările consemnate de DLR provenind numai din Maramureş şi din Ţara Oaşului.

BDD-A498 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:35 UTC)

Drept etimon, DLR indică magh. *mocsár*. O formă identică cu magh. *mocsár*, găsim în ucraineană *močer*, având sensurile germ. „Morast, Moor, Sumpf, Bruche, Bruchmoor, verwachsener und sumpfiger Ort”, adică „mlaştină, smârc, mocirlă, teren mlăştinos”, după cum consemnează Jürgen Udolph, *Studien zur slawischen Gewässernamen und Gewässerbezeichnungen*, Heidelberg, Karl Winter – Universitäts-verlag, 1979, p. 92. Din acest punct de vedere termenul din nordul ţării ar putea avea etimologie multiplă, deşi lipsa lui în Ardeal ar indica doar origine ucraineană. Dar şi mai apropiate de forma cuvântului românesc – *moceră* –, se dovedesc a fi cele ucr. *močára* şi *móčara* (în special ultima), având aceleaşi sensuri ca şi *močar* (idem, *ibidem*).

Înrudit semantic şi formal cu *moceră* este *mocirlă*, s. f. al cărui sens principal, după DLR, este de „apă stătătoare (de mică întindere) provenită din ploi, revărsări etc. şi plină de mâl, de noroi, smârc; loc mlăştinos, noroios; noroi, mâl”. Cele mai multe dicţionare dau drept etimon al rom. *mocirlă*: sl. **mocilo* < **moči(d)lo*. Aceasta ar explica însă greu grupul consonantic *-rl-* din română. Jürgen Udolph (*lucr. cit.*) crede că rom. *mocirlă* este rezultatul unei contaminări între *moceră* şi *mocilă* < **močilo* < **močidlo*. Textual lingvistul german spune, referindu-se la *mocirlă*, „es scheint sich dabei allerdings um eine Kontamination aus **močerъ* und **moci(d)l* – zu handeln”. Din cele spuse de J. Udolph ar rezulta că fenomenul contaminării ar fi avut loc pe teren slav, de unde a pătruns în română.

PĂLATIC. *Pălatic* adj. şi s. notat *pălatec*, având sensul „nebun, netot”, este înregistrat de Ion Vasiu în romanul *Am plecat din sat*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1979: „Muierile ziceau că-s *pălatec* şi căpcăun, că nu-s poamă bună şi câte altele” (p. 720). Termenul, neînregistrat nici de DLR, t. VIII, partea 1, litera P, p-păzui, Bucureşti, Editura Academiei, 1972, pare a fi un derivat de la *paliu*, *-ie*, adj. cu circulaţie prin Muntenia şi Oltenia însemnând „nebun, aiurit, trăsnit; prost”, probabil, prin schimb de sufix *-iu* / *-atic*, fiind atras de derivate precum *zănatic* (lat < **dianaticus*), *lunatic* (< *lună* + *-atic*), cu sensuri apropiate. *Paliu*, *-ie* este dat de DLR, t. VIII, p. 39–40, cu etimologie necunoscută. Acelaşi dicţionar face însă trimiterea şi la *pală*[5], s. f. (învechit şi regional; mai ales la pl., în legătură cu verbe ca „a avea”, „a apuca” etc.) însemnând „capriciu, toană“, tot cu etimologie necunoscută. *Pală*[5] pare a fi un derivat regresiv de la *păli* (< v. sl. *paliti*), folosit mai ales la diateza pasivă: *a fi pălit*, de unde adjectivul de provenienţă participială *pălit* (prin vestul Munteniei, despre oameni) „nebun, aiurit, ţicnit”: *A rămas pălit din spăimi* (Undescu, *Glosar*, apud DLR, t. VIII, partea 1, p. 256).

PĂTRĂNTÁŞ. *Pătrăntáş* s. însemnând probabil „cartuşieră”, neînregistrat de DLR, l-am găsit notat într-o doină de cătănie, culeasă în 1872 de Todoran Nicolae, originar din Cheslăr, jud. Sibiu, elev în clasa a VI-a la Blaj, publicată în colecţia lui Ioan Urban Jarink şi Andrei Bârseanu, *Doine şi strigături din Ardeal*, Bucureşti, Editura Academiei, 1968 (ediţie definitivă, studiu introductiv, note şi

BDD-A498 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:35 UTC)

variante de Adrian Fochi), p. 717: „Că tu [împărate] bin' m-ai îmbrăcat / În loc de car cu patru boi / *Pătrăntaşul* dinapoi, / În locul biciului / Teaca panganetului". Într-o variantă din localitatea Ocnişoara, jud. Alba, termenul are forma *patrântáş*.

Etimonul celor două variante îl constituie germ. *Patronentasche* „cartuşieră".

PĂZĂUCĂ. *Păzăucă*, s. f. însemnând probabil „bucătăreasă" (cf. *păzitor* „bucătar", *păzitură* „mâncare gătită", *păzeală* „mâncare gătită; regional păzitură", spec. „rântaş" – DLR, t. VIII, litera P, toate derivate de la *păzi*), neînregistrat de dicţionar, nici de DLR, l-am întâlnit în volumul de *Poveşti* citat al lui I. Micu Moldovan: „Ursul s-a dus de a adus butuci pentru foc şi mnere [= miere], porcul a săpat morcovi şi legumi, lupul a adus berbeci şi i-a belit, iară vulpea a fost *păzăucă*, a pus şi a grijit de oale" (p. 186).

Cuvântul pare a fi un derivat de la un neatestat **păzău* „bucătar" (< *păzi*, vb. IV, tranz.) (prin Transilvania şi Banat, complementul indică mâncarea) „a pregăti, a găti" + suf. *-ău* cu valoare de nume de agent (cf. *lingău*, *mâncău* – SMFC II 202) + suf. moţional *-că*, sufix ce ajută la formarea femininelor de la masculine (cf. *româncă* < *român*, *orăşeancă* < *orăşean*, *ţărancă* < *ţăran* etc.).

PLĂTIŢĂ. Cuvântul, neînregistrat de dicţionare, nici de DLR, însemnând „spată, lopăţiţă", l-am întâlnit în volumul *Cântece şi hore culese din gura poporului 1865*, datorat lui Zaharia Bena şi publicat la Alba Iulia în 1996, într-o ediţie îngrijită de Mircea Cenuşă. Cuvântul apare într-o strigătură satirică: „Vai, bărbată-i mândra mea / Bărbată-i dracu s-o ia, / Că-ntr-o lună toarce-o lână / Şi mânc-un sac de făină / Şi-o *plătiţă* de slănină".

Termenul provine din *lopătiţă*, cunoscut mai ales în Banat, însemnând „spată (în special de porc), uneori şi cu partea musculoasă de pe porţiunea superioară a membrelor anterioare folosită în alimentaţie" (< srb. *lopatica* „ omoplat, scapulă").

Lopătiţă a suferit, probabil, mai întâi o metateză > **oplătiţă*, de unde, printr-o falsă analiză *o* fiind considerat articol nehotărât sau numeral cardinal, s-a spus *o plătiţă* şi în sfârşit, *plătiţă*.

PREVESTERI. Neînregistrat de dicţionare, nici de DLR, *prevesteri*, s. m. pl. apare într-o oraţie de nuntă culeasă de la Păuca, jud. Alba şi publicată în volumul *Cine m-a dat dorului*, Alba Iulia, 1972, p. 11: „Tânăr crăişoru nost, când o văzut [ciutulina] / Tare i-o plăcut. /El dimineaţă s-o sculat, / Faţă albă şi-o spălat, / Păr negru şi-o cheptănat, / Mândră oaste şi-o adunat: / Cincizeci de feciori de boieri / Patruzeci şi nouă de *prevesteri* / Fără unu-doi de nu-i suta".

Termenul pare a fi un sinonim al lui *prevestaş*, s. m. (regional; cu sens neprecizat, probabil) „crainic, vestitor, trâmbiţaş", înregistrat de Ion Diaconu, *Ţinutul Vrancei*, din Colacu-Panciu (apud DLR), un derivat din *prevesti* + suf. *-aş*. Şi termenul de pe valea Secaşului Mic, *prevesteri*, este tot un derivat de la *prevesti* dar cu suf. *-ar*, *-er*, pl. *-eri*.

BDD-A498 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:35 UTC)

RĂMIG. Substantiv (regional) *rămig* este înregistrat de DLR din Haţeg, preluat fiind din *Mic glosar dialectal alcătuit după două manuscrise din Biblioteca Centrală de la Blaj* din 1887, publicat de Romulus Tudoran la „Cartea Românească" din Cluj, 1949, p. 20, cu sensul „bucăţea, rămăşiţă". În *Mic[ul] glosar* nu este dată şi forma de plural. Tot DLR notează termenul *rămiguri* s. f. pl. (regional) în Păuşeşti Otăsău (Băile Govora) pe care l-a preluat din *Glosarul regional* al lui Petre Coman, publicat în 1939 la Bucureşti sub auspiciile Academiei Române, Memoriile Secţiunii literare, Seria III. Tom. IX. Mem. 5, cu semnificaţia „rămurele mărunte şi uscate, căzute din pomi". Termenului nu-i este indicată forma de singular, dar aceasta nu poate fi decât *rămig*.

Într-o lucrare lexicografică recentă, şi anume, *Dicţionarul graiurilor daco-române sudice. vol. III, literele P-Z*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011 (coordonator Maria Marin), p. 144, citim: *rămig* s. n. pl. *rămiguri* după *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia şi Dobrogea*, harta 208, cu specificarea „rar" în jud. Olt, cu semnificaţia „vreasc".

Cu sensul de „uscătură", sinonim cu r ă d i u r i sau r ă d u r i, h á s c o t e, *rămiguri* a fost notat de Ovidiu Bârlea, *Antologie de proză populară epică*, III, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1966, p. 33, 34, 35, din localitatea Cerişor, jud. Hunedoara.

Pentru etimologia lui *rămig*, din Haţeg, întrucât acesta a fost glosat „bucăţică, ramadita", DLR îl pune în legătură cu *a rămâne*, iar pentru *rămiguri* din Păuşeşti Otesău – Băile Govora, trimiterea se face la *ram*[1] (< lat. *ramus*).

După părerea noastră, *rămig* este un singular refăcut din *rămiguri*, iar acesta din *rămicuri*, pluralul lui **rămicură* < lat. **ramicula* < **ramica* „Leiterprosse" „fuscel de scară" (păstrat în fr. *manche* – REW 7026) + suf. dimin. *-ula*, fără sincopa lui *u* între *c* şi *l*; cf. şi megl. *ńicură* „fărimitură" < **micula* < *mica*. Pentru transformarea lui *c* în *g*, cf. *beţigaş* „băţ mic" < *băţ* + suf. compus *-igaş* (< *-icaş*); precum şi *furnigă* în Mehedinţi şi ar., megl. *furnigă*, ir. *frunigę* (CDDE 697) < lat. *formica*, *-am*, cu trecerea lui *m* la *n* prin disimilare sub influenţa labialei iniţiale (CDDE 697).

RUICĂ. În colecţia de folclor inedită a lui Alexiu V, *Flori de câmp*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976, publicată de R. Todoran şi I. Taloş, apare de două ori, s. f. *ruică* în sintagma *ruică păsărea*: „La fântâna corbului / În mijlocul codrului / Cânt-o *ruică păsărea* / Nime-n lume n-o-auzea, / Numa-un ficior dempărat, / De-auzit o auzea / Şi din gură aşa grăia: / *–Ruică, ruică păsărea* / Haide cântă-n curtea mea, / Că io bine te-oi ţinea, / Cu pită de grâu curat, / Cu vin roşu străcurat" (p. 274–275).

Textul este cules din Cisteiu Român (azi Cistei, com. Mihalţ, jud. Alba – n.n., V. F.) de la Sim[ion] Şerban, st[udent].

În glosarul care însoţeşte lucrarea, termenul nu este inclus.

BDD-A498 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:35 UTC)

În ceea ce priveşte etimologia, el este fie o prescurtare din *păsăruică* (< *pasăre* + suf. *-uică* < *uie* + *-că*) pentru care vezi DLR, t. VIII, partea 1, litera P, *p - păzui*, Bucureşti, EA, p. 313, fie un derivat cu sufixul moţional *-că* de la *rui*, s.m. (Ornit. regional, Turda) 1. „ciocărlan" (Galeride cristata), notat de Mihail Băcescu, *Păsările în nomenclatura şi viaţa poporului român*, Bucureşti, EA, 1961, p. 151, 2. „ciocârlie" (Alauda arvenis) (Vâlcele – Turda), notat de Romulus Todoran în *Materiale şi cercetări dialectale* [I], Bucureşti, Editura Academiei, 1960, p. 91 (vezi DLR, t. IX, litera R, Bucureşti, EA, 1975, p. 607, s. n. *rui*[3]). Pentru alte derivate cu suf. moţional *-că* de la masculine, cf. *boldeică* „căţeluşă mică şi foarte simţitoare" < *boldei*, *catârcă* < *catâr*, *coteică* „căţeluşă" < *cotei*, *ogarcă* < *ogar*, *puică* < *pui* (G. Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, 1916, p. 229), iar pentru sufixul diminutival *-uică* (< *-ui* + *-că*), cf. *căsuică* (< *casă*), *ceteruică* (< *ceteră*), *melţuică* (< *meliţă*) (idem, *ibidem*, p. 230). *Ruică*, art. *ruica* a mai fost notat de Vasile Popoviciu, *Monografia comunei Pătaş (Nerapattas). Sol, graiu, credinţe şi obiceiuri locale*, de la parohul Pătaşului, Caransebeş, 1914, Tiparul Tipografiei Diecezane, p. 87, fără nici o explicaţie suplimentară într-o ghicitoare despre *puşcă*: *Rage* ***ruica*** *în pădure*.

URLIŞ. Neînregistrat nici în DLR t. XII, partea a 2-a, litera U, *urliş*, s. n., însemnând „coborâş", este consemnat din Sohodol, jud. Alba, de Maria Ioniţă, *Drumul urieşilor*, p. 145: „Mă duc la moară, pui sacii-n car, pui boii la car, când fusei la on *urliş*, ce să mai iasă boii cu caru! Nu mai puteau ieşi. Ieu boii-i pui în car, pui sacii la car şi ieşii *urlişu*".

Cuvântul este un derivat cu suf. *-iş*, care aici desemnează acţiunea şi locul pe care se efectuează (cf. *coborâş* < *coborî*, *pogorâş* < *pogorî*, *suiş* < *sui* – G. Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, 1916, p. 350) de la *urla* (prin Transilvania adesea urmat de determinări ca „la vale", „de la munte") „a merge la vale, a coborî" (< lat. *ululare*).

Evoluţia semantică de la „a produce zgomot" la „a coborî", după S. Puşcariu, DR, V, p. 423, „este explicabilă la strămoşii noştri care locuiau în munţi, unde adesea pietrele dislocate de pasul celui ce se lăsa repede la vale producea un zgomot mare şi unde turmele ce coborau se auzeau de departe vuind". Coborâtul de la munte la şes, de la vărat la iernat, era însoţit şi de sunetul unor instrumente ca buciumul sau tulnicul. Cf. şi *a tuna* „a coborî", *a tuli* „a coborî", băn. *a bui* „a coborî" (Puşcariu, *ibidem*, p. 421–425; idem, *Limba Română. I. Privire generală*, Bucureşti, 1940, p. 163).

VISTRULIŢĂ. *Vistruliţă* s. f. neînregistrat de DLR a fost notat de la Voila, jud. Braşov, de Ion Apostol Popescu în culegerea *Poezii populare din Ardeal*, publicată în *Folclor din Transilvania*. VIII, Bucureşti, Editura Minerva, 1986, p. 433, în următorul context: „Rupe [Oara] flori / Târziu înspre cântători / Şi-mpleteşte-o cununiţă, / Cununiţă-*vistruliţă*... / Vin trei juni / Cu [normal *ca*, – n.n., V. F.] trei păuni / Unu-i cere-o *vistruliţă*".

BDD-A498 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:35 UTC)

După cum reiese din textul de mai sus, *vistruliţă* are semnificaţia „cununiţă” şi reprezintă un diminutiv de la *vârstă*[2] (prin Transilvania) „mănunchi, buchet (de flori); podoabă (constând dintr-un mănunchi de flori, de pene etc.) care se poartă mai ales la pălărie”.

De la *vârstă*, cu ajutorul suf. compus -*uliţă* s-a ajuns la *vârstuliţă*, iar apoi, printr-o metateză, la *vâstruliţă* şi, în sfârşit, prin asimilarea lui *â* [î] la *i*, din sufix, la *vistruliţă*.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ALR I	= *Atlasul lingvistic român*, Partea I, vol. I, Cluj, 1938; vol. II, Sibiu-Leipzig, 1942.
ALR II	= *Atlasul lingvistic român*, Partea a II-a, vol. I, Sibiu-Leipzig, 1940.
Capidan, Meglenoromânii, III	= Th. Capidan, *Meglenoromânii III. Dicţionar meglenoromân*, Bucureşti, f. a.
DA	= *Dicţionarul limbii române*, publicat de Academia Română, Bucureşti, 1913 şi urm.
DDA	= Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân: general şi etimologic*, Bucureşti, EA, ed. a II-a, 1974.
DLR	= *Dicţionarul limbii române*. Serie nouă.
DR	= „Dacoromania“, Cluj, I, 1920–1921 şi urm.
MDA	= *Micul dicţionar academic*, I–IV, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 2001–2003.
REW	= W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, ed. a IV-a, Heidelberg, 1968.
SMFC	= *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, Bucureşti, EA, vol II, 1960.

LEXIKALISCHE UND ETYMOLOGHISCHE ANMERKUNGEN

(Zusammenfassung)

Ausgehend von einigen Sammlungen von Mundart- und Folkloretexten sowie von landschaftlichen Glossarien, weist der Autor hin auf eine Reihe von Wörtern hin, die in den Wörterbüchern nicht verzeichnet sind oder nur für einige Gebiete bekannt waren. Bei vielen werden auch Vorschläge zur Klärung über Etymologie gemacht**.**

Cuvinte-cheie: cuvant, sens, dialect, grai, derivat, sufix, etimologie, lexic.
Schlüsselwörter: Wort, Bedeutung, Dialekt, Mundart, Ableitungwort, Suffix, Etymologie, Lexik.

Universitatea de Vest,
Timişoara

BDD-A498 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:35 UTC)